

Schandalige salafi's

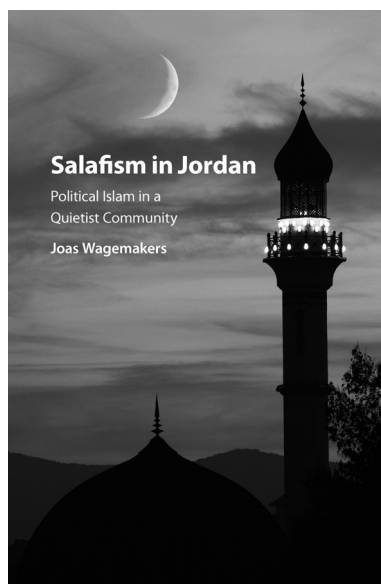
Conflicten en verdeeldheid binnen het salafisme in Jordanië

Joas Wagemakers

Salafi's worden doorgaans geassocieerd met vroomheid en een strikte levensstijl. Hun interpretaties van de islamitische bronnen zijn controversieel en leiden misschien tot conflicten over theologische details, maar schandalen – moreel of financieel – worden in de beleving van velen niet zo snel met salafi's in verband gebracht. Toch blijken de leiders van de salafistische gemeenschap in Jordanië hierin alleszins menselijk te zijn.

Sinds 2005 doe ik onderzoek naar salafisme, een stroming binnen de soennitische islam wiens aanhangers beweren de eerste drie generatie moslims (*al-salaf al-salib*; de vrome voorvaderen) zo strikt mogelijk en in zo veel mogelijk sferen van het leven na te doen. In 2012 begon ik aan een Veni-project over islamitisch activisme in Jordanië, waaronder quiëtistische (apolitieke) salafi's in dit land, waarvoor ik bijna een halfjaar in het Hashimitische koninkrijk verbleef voor veldwerk. Uiteindelijk heeft dit geresulteerd in diverse publicaties, waaronder het boek *Salafism in Jordan: Political Islam in a Quietist Community* (Cambridge University Press, 2016).¹

Een van de zaken die mij intrigeerde aan dit onderwerp was de onderlinge verdeeldheid van de salafi's in Jordanië. Nu zijn er in het land quiëtistische salafi's, politiek geëngageerde salafi's en ook radicale jihadi-salafi's, maar daarnaast had ik door veldwerk voor een eerder onderzoeksproject al ontdekt dat zelfs binnen het quiëtistische salafisme in Jordanië sommige geleerden elkaar niet kunnen luchten of zien. In de literatuur wordt dit toegeschreven aan een theologisch conflict

over de precieze aard van geloof (*iman*) in de islam. Hoewel er hier inderdaad een meningsverschil over was, bleek uit mijn veldwerk dat het pas een conflict werd door diverse schandalen die onder Jordaanse salafi's speelden. Dit artikel behandelt deze schandalen en laat daarmee het belang van veldwerk zien, omdat ik zonder te spreken met de mensen waar het over gaat hier nooit achter gekomen zou zijn. Dit artikel is dan ook grotendeels ontleend aan mijn veldwerk, dat – zoals hieronder zal blijken – vanwege het onderwerp soms behoorlijk onplezierig was.

*Verskillende
Jordaanse salafi's
konden elkaar niet
luchten of zien*

Plagiaat

Volgens eerdere literatuur over intra-salafistische conflicten in Jordanië konden salafi's niet met elkaar door één deur vanwege onenigheid over de vraag waaruit geloof bestaat en hoe dat tot uiting komt. Salafi's menen dat geloof bestaat uit 1) overtuiging in het hart, 2) spraak met de tong en 3) daden met de ledematen. De persoon die centraal staat in de conflicten tussen salafi's in Jordanië, is 'Ali al-Halabi (geb. 1960), die er door diverse salafi's in het koninkrijk van beschuldigd werd het derde element van geloof – daden – enigszins in twijfel te trekken, net als zijn leermeester Mohammed Nasir al-Din al-Albani (1914-1999) dat deed. De werkelijke reden voor al-Halabi's betwiste reputatie hangt echter samen met iets heel anders: plagiaat.

Al-Halabi, die nu min of meer de leider van het quiëtistische salafisme in Jordanië en waarschijnlijk 's lands grootste geleerde binnen deze stroming is, heeft in zijn jonge jaren een keer een boek geschreven over de positie van de vrouw. Later bleek echter dat hij dit min of meer had overgeschreven van een boek van de in Koeweit woonachtige geleerde Abu 'Abdallah 'Abd al-Rahman b. 'Abd al-Khaliq. Toen laatstgenoemde al-Halabi hier via diens leermeester al-Albani mee confronteerde, gaf al-Halabi aan dat hij nooit kwaad in de zin had gehad en dat hij niet wist dat dit plagiaat was. Gezien al-Halabi's gebrek aan academische opleiding en jonge leeftijd is dit excuus misschien minder ongelooftwaardig dan het op het eerste gezicht lijkt. Hoe dan ook, in een interview met mij bevestigde al-Halabi dat hij inderdaad schuldig was aan het plagiëren van dit boek. Hij werd hier echter nooit publiekelijk voor bestraft of vermaand door al-Albani, die wellicht geen zin had om de vuile was buiten te hangen, waardoor – onbewezen – claims dat al-Halabi nog veel meer geplagieerd had welig konden tieren.

Al-Halabi's reputatie als iemand die het niet zo nauw neemt met de normen van intellectueel eigendom werd in de ogen van velen bevestigd door zijn medewerking aan een boek van de Jordaanse salafi Murad Shukri. Deze man, die zich

tegenwoordig meer met poëzie dan salafistische doctrine bezighoudt, publiceerde in 1994 een boek over geloof en droeg daarin hetzelfde controversiële standpunt uit dat hierboven beschreven is en dat veel salafi's juist afwijzen, namelijk dat daden een minder belangrijke rol spelen in de definitie van geloof. Al-Halabi was door de uitgever gevraagd om dit boek te verifiëren op de juistheid ervan,

'Al-Halabi is een oplichter'

waarschijnlijk omdat hij op dat moment een gevestigde geleerde aan het worden was in Jordanië en Shukri nog relatief onbekend was. Als gevolg hiervan kwam al-Halabi's naam ook op de voorkant van Shukri's boek te staan, zonder dat de auteur hiervan wist. Toen Shukri's boek vervolgens in opspraak kwam vanwege het controversiële standpunt over geloof dat erin beschreven werd, trok al-Halabi zijn steun in en zei dat hij niets met dit boek te maken had.

Voor Shukri was dit allemaal onverteerbaar. Niet alleen was buiten zijn medeweten door de uitgever al-Halabi's naam toegevoegd aan de voorkant van zijn boek, terwijl die bovendien helemaal niets aan het boek verbeterd had, maar toen al-Halabi lucht kreeg van de controversiële inhoud van het boek zette hij Shukri eigenlijk ook nog openlijk voor schut. Hoewel ik Shukri hier een kleine twee decennia later over interviewde was hij er nog kwaad om en zat hij regelmatig te schreeuwen tijdens ons gesprek. Het onprettige gevoel dat dit mij gaf werd nog versterkt door het feit dat Shukri tijdens het interview tegen de zon in moest kijken, waardoor zijn ogen vochtig werden en er op een gegeven moment een dikke traan over zijn wang biggelde. Hoewel dit los stond van zijn woede, leek het zijn boosheid te onderstrepen. Bovendien was zijn boodschap sowieso duidelijk en bevestigde die wat hij misschien toch al dacht: al-Halabi is een oplichter die zijn naam aan boeken verbindt die hij niet zelf geschreven heeft.

Jaloezie

Ondertussen was Shukri niet de enige die boos was op al-Halabi. Ook de Jordaanse salafistische geleerde Mohammed Abu Ruhayyim had gehoord van al-Halabi's plagiaat en was hem kennelijk steeds meer gaan wantrouwen in de jaren daarna. Toen Shukri's boek uitkwam en Abu Ruhayyim las wat daarin over geloof werd beweerd, stuurde hij het boek naar de Saoedische Permanente Raad voor Kennisstudies en Fatwa's, een gezaghebbende salafistische organisatie die om oordelen over religieuze kwesties kan worden gevraagd. Deze raad veroordeelde het boek vervolgens als niet zuiver in de leer, raadde de auteur aan boete te doen en wees de verkoop ervan af.

Hoewel Shukri de auteur was van het boek, lijkt het erop dat het Abu Ruhayyim meer ging om de naam van al-Halabi die ook op de voorkant van het

boek prijkte. Anders dan al-Halabi had Abu Ruhayyim namelijk wel een islamitische opleiding aan de universiteit genoten, was hij gepromoveerd en bovendien een stuk ouder. Desondanks nam al-Halabi meer en meer toe in populariteit onder jonge Jordaanse salafi's vanwege zijn grote kennis, zijn relatieve jeugdigheid en zijn innemende manier van spreken. Voor Abu Ruhayyim was al-Halabi echter een plagierende charlatan die, niet gehinderd door een degelijke opleiding, voortdurend andermans kennis plunderde. Dat dit beeld op z'n zachtst gezegd overdreven is wil niet zeggen dat het voor Abu Ruhayyim minder waar was. Toen al-Halabi ook zelf boeken begon te publiceren over geloof en daar dezelfde controversiële stellingen in gevonden werden als al eerder bij al-Albani en Shukri, besloot Abu Ruhayyim dan ook deze boeken te laten veroordelen door dezelfde Saoedische raad die tevens Shukri's boek had bekritiseerd. Ook schreef hij zelf een boek waarin hij al-Halabi's werk weerlegde.

Al-Halabi was hier ondertussen niet van gediend. Hij ging respectvol, maar desondanks openlijk, in tegen de kritiek op zijn boeken door de Saoedische raad en daagde Abu Ruhayyim uit tot een debat. Dit schoot Abu Ruhayyim zodanig in het verkeerde keelgat dat hij er in zijn gesprek met mij, ruim vijftien jaar later, nog boos om werd:

Die ene 'Ali Hasan [al-Halabi] vroeg om een debat met mij. Ik vroeg natuurlijk: 'Wie is deze 'Ali Hasan?' Hij heeft niet eens de middelbare school afgemaakt. De middelbare school! Wie denkt hij wel niet dat hij is om met mij te willen debatteren? [...] Hij heeft geen enkele kennis, helemaal niets!

Abu Ruhayyim voelde zich zo aangetast in zijn religieuze autoriteit door iemand die hij slechts als een salafistische snotneus beschouwde dat hij al-Halabi in mijn interview met hem niet eens bij naam wilde noemen: in plaats van hem 'al-Halabi' (letterlijk 'de man uit Aleppo') te noemen, verwees hij naar hem als 'die persoon' of 'die man' en, in zijn geschreven werk, als 'Halabi' ('iemand uit Aleppo'), een subtiele manier om iemand een sneer uit te delen.

Abu Ruhayyim was echter niet de enige die gefrustreerd was over (en wellicht zelfs jaloers was op) al-Halabi's rijzende ster in de Jordaanse salafistische gemeenschap. In 1999 overleed al-Albani, de onbetwiste leider van de salafi's in het koninkrijk. Op de vraag wie hem zou moeten opvolgen als vaandeldrager van het salafisme in Jordanië waren er twee voor de hand liggende antwoorden: 'Ali al-Halabi en Mohammed Ibrahim Shaqra. Laatstgenoemde was een oudere geleerde met een gedegen opleiding die een van de grondleggers van het salafisme in het land was geweest en een cruciale rol had gespeeld in het veiligstellen van de positie van de Syrische al-Albani in Jordanië, punten die hij veelvuldig benadrukte in mijn gesprek met hem.

Shaqra had voor al-Albani's dood al problemen gehad met diens opvattingen over de verschillende elementen van geloof, maar dat was nooit een conflict geworden. Dit veranderde echter toen Shaqra, tot zijn frustratie, niet de door hem begeerde positie van leider van de salafistische gemeenschap kreeg, maar

*Een oorspronkelijk
theologisch geschil
werd tot conflict*

toe moest kijken hoe deze onofficiële status naar al-Halabi ging. Op dat moment – en niet eerder – werd een oorspronkelijk theologisch geschil tussen hem en al-Albani een conflict met al-Halabi. Hoewel dit conflict in theologische termen werd uitgevochten, was het duidelijk dat dit Shaqra's persoon-

lijke frustratie over zijn mislukte leiderschapsambities en mogelijk ook zijn jaloezie ten aanzien van al-Halabi maskeerde. Hij zocht dan ook steun bij Abu Ruhayyim, die vanwege diens eigen frustratie over religieuze autoriteit de ideale partner was om al-Halabi en diens achterban te bekritisieren.

Fraude

Het conflict tussen Abu Ruhayyim en Shaqra enerzijds en al-Halabi en zijn grote achterban anderzijds leidde tot een breuk die eigenlijk nooit meer helemaal is geheeld. Dit werd nog onderstreept door de consolidering van al-Halabi's leiderschapspositie via de oprichting van het Imam al-Albani Centrum voor Kennis en Methodologische Studies in 2001. Na de dood van al-Albani zocht het Jordaanse regime een manier om orde te scheppen in de salafistische gemeenschap, een trend waarop men vanwege diens bottom-up organisatiestructuur maar weinig vat kreeg, en besloot daartoe het al-Albani Centrum op te richten met al-Halabi als officiële leider van het salafisme in Jordanië.

Als directeur van het al-Albani Centrum werd Salim al-Hilali aangesteld, een salafistische geleerde die in bovenstaand conflict duidelijk aan de kant van al-Halabi had gestaan en, net als hij, ook beschuldigd is van plagiaat. Hoewel deze laatste claim niet bewezen is, wordt hij veelvuldig geuit tegen al-Hilali en hebben meerdere critici boeken geschreven waarin ze niet meer in omloop zijnde versies van al-Hilali's boeken vergelijken met publicaties van anderen en tot de conclusie komen dat er sprake is van plagiaat. Zulke beweringen werden in de ogen van velen aannemelijker toen bleek dat al-Hilali op grote schaal had gefraudeerd door geld uit Koeweit en Indonesië, dat bedoeld was voor het al-Albani Centrum, voor eigen doeleinden in te zetten.

De beschuldigingen van fraude tegen al-Hilali zijn via Jordaanse websites openlijk beschikbaar. Ze zijn bovendien redelijk gedetailleerd gedocumenteerd en lijken daarom serieus. In de voorbereiding op mijn interview met al-Hilali vroeg ik me wel af hoe ik dit ter sprake moest brengen. Andere salafistische

geleerden die ik hierover had gesproken, wilden hier aanvankelijk vaak weinig over kwijt, maar barstten uiteindelijk soms in frustratie los over wat voor reputatieschade al-Hilali het salafisme had bezorgd. In mijn gesprek met al-Hilali zelf, dat ik voerde bij hem thuis – een gigantische villa, heb ik via omwegen het onderwerp ter sprake gebracht; hij ontkende alles en zei dat de beschuldigingen tegen hem leugens waren. Dit neemt niet weg dat al-Hilali vandaag de dag een gemarginaliseerde figuur is binnen de salafistische gemeenschap in Jordanië die in dat land eigenlijk geen rol van betekenis meer speelt en, als zodanig, genoodzaakt is zijn activiteiten te beperken tot prediken en schrijven voor salafi's in andere landen.

*Salafi's zijn ook
maar gewoon
mensen*

De waarschijnlijke fraude van al-Hilali en de andere schandalen rond al-Halabi, Shukri, Abu Ruhayyim en Shaqra hebben laten zien dat de salafistische leiders in Jordanië, ondanks hun vroomheid en strikte levensstijl, niet geheel vrij zijn van alleszins menselijke eigenschappen als bedrog, ambitie, jaloezie en wantrouwen. Salafi's zijn ook maar gewoon mensen, zo blijkt. Daarnaast is het interessant om te zien dat ik er via mijn veldwerk achter ben gekomen dat de theologische motieven die in de literatuur toe werden geschreven aan de actoren in de intra-salafistische conflicten in Jordanië slechts een bijrol bleken te spelen. Als de schandalen achterwege waren gebleven was het theologische meningsverschil waarschijnlijk nooit een conflict geworden. Hoewel het vaak vervelend was om mijn informanten hiernaar te vragen – het ging immers om een episode in hun levens die ze liever wilden vergeten – zijn mijn gesprekken met hen van grote waarde gebleken. Mijn veldwerk heeft dan ook aangetoond dat dit conflict uiteindelijk niet draaide om theologie, maar om de leiderschapsambities binnen de salafistische gemeenschap in Jordanië die – in de woorden van een prominente salafi uit Amman – ‘werden verpakt in theologische argumenten’.

Joas Wagemakers is universitair docent bij de afdeling Filosofie en Religiewetenschappen van de Universiteit Utrecht. Zijn onderzoek richt zich voornamelijk op salafisme en salafistische ideologie in het bijzonder. Daarnaast is hij redacteur van *ZemZem*.

Noot

- 1 Het onderwerp van dit artikel wordt in hoofdstuk 4 van mijn boek uitgebreid besproken op basis van interviews, documenten, websites en boeken. Aangezien deze informatie in Jordanië openlijk beschikbaar is en, via mijn boek, nu ook elders en in het Engels, heb ik de namen van de betrokkenen bewust niet gefingeerd.